

גבולות היחידה: דברים פרק י"ח פסוקים ט'-כ"ב

נושא היחידה: חוק הנביא בישראל, איסור קסמים וידיעת העתידות

שם הכותב: נדב טחובר

מספר שיעורים: 1

הסבר כללי: פרשת שופטים עוסקת במנהיגי ישראל. יחידה זו מתמקדת בנביא, אך היא פותחת בשלילה חמורה של אנשים שאינם נביאים, אך כאלו המנסים להורות לעם הוראות. בימי קדם, אנשים רבים שמעו לאנשים הללו, ונהו אחר המכשפים ומגידי העתידות. הכניסה לארץ כרוכה בהתבדלות מוחלטת ממנהגים אלו. אלו הן דרכים פסולות לחקירה אחר העתיד. ישנה דרך אחת בלבד המותרת על ידי התורה - נביא ה'.

פתיחה:

נגיע לכיתה עם לבוש מוזר ועם מעין כדור בדולח, ונספר לתלמידים כי אנחנו מגידי עתידות. נשאל: מי רוצה לדעת משהו על עתידו? נציג תשובות דמיוניות, ונשמע את התייחסות התלמידים.

לאחר מכן,

נדון קצת בשאלה: מדוע אנשים הולכים לחפש אחר מי שיגלה להם את העתיד?

ונשאל גם: האם מותר בכלל לנסות לדעת את העתידות? האם מותר ללכת למגדת עתידות?

אפשר לתת לתלמידים ללבוש את "גלימת העתידות", כדי לנסות ולהדגים פרטים שעוד נראה בהמשך.

עיון בפסוקים:

נקרא את פסוקים ט'-י"ג, ונבקש מהתלמידים שיחפשו: אילו דברים אסורים לפי התורה?

ט כי אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם הָהֵם: י לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קִסֵּם קִסְמִים מְעוֹנָן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף: יא וְחָבֵר חָבֵר וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעֵנִי וְדָרַשׁ אֵל הַמֵּתִים יב כי תוֹעֵבַת ה' כָּל עֲשֵׂה אֱלֹה וּבְגִלְלַת הַתּוֹעֵבַת הָאֱלֹה ה' אֱלֹהֶיךָ

מוריש אותם מפניך: יג תמים תהיה עם ה' אלהיך:"

נרשום על הלוח את הדברים שהתלמידים איתרו, ונבקש מהם לחפש את הפירוש ברש"י לחלק מהם.

נעמיק בשני הפירושים למילה "מעונן".

איסורי קסמים והגדת עתידות

"מעביר בנו ובתו באש" – עבודת המולך - מעבירים את הבנים בין מדורות אש.

"קוסם קסמים" – מגיד עתידות על פי נפילת מקל או בחפצים אחרים, כפי שמסביר רש"י:

קוסם קסמים - איזהו קוסם? האוחז את מקלו, ואומר אם אלך אם לא אלך (על פי הצורה שבה נאחז המקל בידו) וכן הוא אומר (הושע ד) "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו"

רש"י מסייע להגדיר מהו ה"קוסם". זוהי קבלת החלטות על מין "גורל" בצורה לא רציונלית. אדם צריך לקבל החלטות לפי ההקשר, המוסר, ההיגיון, אך לא על פי ניחושים משונים! אלו מנהגים שהיו פעם של עבודה זרה. אתה תחליט! לא המקל שלך!
כעת, "מגיד העתידות", שבכיתה יכול לנסות להמציא דוגמה חדשה ל"קוסם קסמים" לפי פירוש רש"י.

מעונן רבי עקיבא אומר: אלו **נותני עונות** שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל.

וחכמים אומרים: אלו **אוחזי העינים**.

נבקש מהתלמידים להבחין מי אומר כל פירוש ומהו הפירוש. לשם כך, צריך לשים לב לאיזו מילה מתקשר הפירוש (רבי עקיבא – עונות, חכמים – עיניים).

לפי רבי עקיבא: מה הבעיה בלומר "טוב לזרוע כשעובר הסתיו", "נצא לדרך כשלא יהיו עננים"? התשובה היא כמובן שבזה אין כל בעיה, כי זוהי פעולה רציונלית - יש קשר הגיוני בין ה"עונה" לבין ההחלטה. הבעיה היא כשאדם יאמר: "רק כשמעונן, מותר לעשות עסקאות".
כלומר, מסירת החיים בידי גורל, ולא התנהגות לפי המוסר והשכל.

לפי חכמים, תעלה השאלה: הרי יש הרבה הופעות של קוסמים?

אכן, בימינו אין מטרת אוחזי העיניים להונות את הציבור, או לגרום לו להתנהג בצורה מסוימת בעזרת מעשים מוזרים ומפחידים שיכולים לטעת את הרושם כי בפניהם עומד אדם עם כוחות על-טבעיים. בימינו, הקהל יודע שאלו הם להטוטים, ואכן קוסם ירא שמים מציין זאת בתחילת ההופעה!

ה"מנחש" מייחס כוחות מסתוריים לתופעות טבעיות, ומסביר אותן בדרך של: "אם קרה כך, סימן שיקרה לי כך וכך" - מה שאינו נכון. מה שקורה לאדם, תלוי בהתנהגותו, בהשגחת ה' ובטבעים שה' ברא בעולמו. הפירושים המשונים של דברים בדרך מיסטית אינם נכונים. הם היו מקובלים ונפוצים מאוד (!) בימי קדם, "כי הגוים ההם..אל מעננים ואל קסמים ישמעו. ואתה - לא כן!" התורה אסרה אותם.

"מגיד העתידות" יכול לנסות להמציא עוד דוגמה ל"מנחש".

"חובר חבר" - עושה מעשים על-טבעיים, כאיסוף בעלי חיים מזיקים למקום אחד על ידי קסם.

"אוב" - העלאת מת ושמיעת קולו מבית השחי.

"ידעוני" - שם עצם של חיה בשם: "ידוע" בפיו, ומדבר ממנה.

"דורש אל המתים" - מדבר עם המת דרך גולגולת או איברים שונים.

מה הסיבה לאיסור?

"כי תועבת ה' כל עשה אלה ובגלל, התועבת האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך."

נסביר כי פעולות אלה הן תועבה בעיני ה', כי הן מרחיקות את האדם מהאמונה בה' ומהפנייה אליו (ניתן להרחיב במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן המופיעה במתווה המפורט). ועל כן, ה' מצווה אותנו: "תמים תהיה עם ה' אלהיך." - התהלך בתמימות ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות... (רש"י)

אם יש לנו התלבטות מה יהיה וכיצד לפעול - האם אין את מי לשאול? האם לא היו מקרים בעבר שבהם ביררו מה יהיה?

(ניתן להזכיר מקומות שונים במקרא שבהם שואלים בה' אם ינצחו במלחמה וכד'...)

נמשיך בקריאה של פסוקים י"ד-כ':

יד "כי הגוים האלה, אשר אתה יורש אותם--אל--מעננים ואל--קסמים, ישמעו; ואתה--לא כן, נתן לך ה' אלהיך. טו נביא מקרבך מאחריך כמני, יקים לך ה' אלהיך: אליו, תשמעו. טז

בְּכֹל אֲשֶׁר-שָׁאַלְתָּ מֵעַם ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּחֶרֶב, בְּיוֹם הַקָּהָל, לֵאמֹר: לֹא אֶסֶף, לְשִׁמְעַתְּ אֶת-קוֹל ה' אֱלֹהֵי, וְאֶת-הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא-אֶרְאֶה עוֹד, וְלֹא אָמוּת. יוֹ וַיֹּאמֶר ה', אֵלַי: הִיטִיבוּ, אֲשֶׁר דִּבְרוּ. יח נְבִיא אֲקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כְּמוֹד וְנָתַתִּי דְבָרֵי כְּפִיו וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶנּוּ. יט וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי אֲשֶׁר יְדַבֵּר, בְּשֵׁמִי אֲנֹכִי, אֶדְרֹשׁ מֵעַמּוֹ. כ אֵךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשֵׁמִי, אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר, בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמַת הַנְּבִיא הֵהוּא."

נסביר שאם שואלים¹, אז בזמנם היו שואלים נביא.

הנביא איננו משיב תשובה סתמית, של גורל, אלא אומר דברים על ידי ה', ובו בזמן מתייחס להתנהגות של האדם, ומה עליו לעשות כדי לשפר אותה.

בצורה זו, ניתן לדעת מה לעשות ומה יהיה בעתיד.

נספר על שאירע במעמד הר סיני- שעם ישראל ביקש שיהיה להם נביא שידבר אליהם את דברי ה', ולא שישמעו אותו בעצמו. וכך על פי בקשתם, ניתנו להם הנביאים להנחות אותם לקראת העתיד.

יש חשיבות גדולה לנבואה, ואנו מצפים שתשוב במהרה בימינו.

לאיזה נביא בכל זאת אסור לשמוע?

"אֵךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשֵׁמִי, אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמַת הַנְּבִיא הֵהוּא"

א. נביא שאומר דברים בשם ה', שלא נצטווה לומר.

ב. נביא שמדבר בשם עבודה זרה.

ניתן לשאול את התלמידים האם הם זוכרים נביא שקר נוסף שנלמד בפרק י"ג (פס' ג'-ד':

"כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נְבִיא אוֹ חֵלֶם חֲלוֹם; וְנָתַן אֱלֹהֶיךָ אוֹת, אוֹ מוֹפֵת. ג וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת, אֲשֶׁר-דִּבַּר אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹר: נִלְכָּה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יַדְעֵתֶם וְנַעֲבֹדֵם. ד לֹא תִשְׁמַע, אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיא הֵהוּא, אוֹ אֶל חוֹלֵם חֲלוֹם, הֵהוּא:").

ג. נביא שאומר לעבוד עבודה זרה.

¹ הטוב ביותר הוא לא לשאול, אלא לקבל בתמימות, ללכת בטבעיות על פי שיקול הדעת שנתן לנו ריבונו של עולם. ורק אם יש צורך מיוחד, הולכים לנביא.

לגבי שני הנביאים האחרונים, ברור שנדע שלא לשמוע אליהם, שהרי אומרים במפורש שהם מדברים בשם עבודה זרה או שקוראים לעובדה. נשאל את התלמידים: מה הבעיה בנביא הראשון, שאומר דברים שה' לא ציווה?

תשובה: כיצד נדע אם הוא נביא אמת ושדבריו נאמרו מאת ה'?

נקרא את פסוקים כ"א-כ"ב:

"כֹּה וְכִי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ אֵיכָה נִדְעֶה אֶת הַדְּבָר, אֲשֶׁר לֹא דִבְרוּ ה'. כִּבְ אֲשֶׁר יִדְבֵר הַנְּבִיא בְּשֵׁם ה' וְלֹא יִהְיֶה הַדְּבָר וְלֹא יִבֹּא הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְרוּ ה' בְּדוֹן דִּבְרוּ הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ."

נשאל: כיצד, אם כן, נדע מי הוא נביא אמת?

הנביא נבחן דווקא על ידי ידיעת העתידות.

כעת נוכל להזמין ילדים לשבת אצל "מגיד העתידות". הם יצטרכו להסביר לו על פי התורה, מדוע הוא צריך להתפטר ולחפש עבודה אחרת..

הצעות להמחשה:

הצגה בתחילת השיעור ובסופו.

מסרים והפנמה:

- עלינו להתנהג עם הקב"ה בתמימות ולהאמין בו ולקבל באהבה את מה שבא עלינו.
- הציפייה שהנבואה תחזור ותהיה לנו דרך לדעת יותר כיצד לפעול ומהו רצון ה'.

סיכום:

ביחידה זו, למדנו על האיסור להשתמש בכל מיני מגידי עתידות וכישופים, כשבמקום זאת, מוטל עלינו להאמין בה' ובהנהגתו הטובה ולקבל את הבא עלינו בתמימות. אולם, בגלל הצורך לדעת לפעמים מה יהיה וכיצד לפעול, הקב"ה שלח לנו את הנביאים שיורו לנו את הדרך הנכונה ושיגידו לנו את העתיד לבוא, בשעת הצורך.

